

ACCOUNTING AND TAXATION

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

УДК 657

ОБЛІК ВИТРАТ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Інна Мельничук; Наталія Мужевич; Володимир Фрицький

Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна

Резюме. Розглянуто й проаналізовано економічну сутність поняття «економічна безпека» та її значення у діяльності підприємства, вплив на організацію та забезпечення ведення облікових операцій та необхідність кіберзахисту таких операцій, особливо залежно від галузевого чи інноваційного спрямування діяльності підприємства. Розвиток цифрових технологій та їх застосування в економіці вимагає від підприємств усіх форм власності вжиття заходів із цифрової безпеки даних, у тому числі й організацію ведення бухгалтерського та податкового обліків в умовах їх цифрових трансформацій, а від державних органів під час взаємодії із суб'єктом господарської діяльності захисту каналів передавання інформації на належному рівні від кібератак. Будь-які заходи з боку підприємства щодо захисту даних, ведення обліку в умовах цифрової економіки вимагають від нього понесення відповідних витрат на забезпечення ведення такого обліку та захисту даних, які передаються з боку підприємства або приймаються від державних органів, оскільки на сучасному етапі розвитку цифрових технологій серверні сховища даних, на яких державні органи зберігають інформацію про діяльність значної кількості суб'єктів, регулярно піддаються атакам із боку хакерських атак. Витрати підприємства, як правило, є пропорційними до заходів, пов'язаних із захистом наявної інформаційної складової діяльності та необхідного їх комплексу, а також відповідних облікових операцій при їх відображенні у бухгалтерському чи податковому обліку. Здійснено аналіз наукової та спеціалізованої літератури, де досліджено, що підходи до визначення поняття «економічна безпека» серед науковців та вчених відрізняються за своєю суттю та підходами, що вимагає подальшого вивчення термінології й створення єдиного узагальнюючого підходу до визначення поняття та кола його використання як єдиного цілого. Визначено, що витрати на економічну безпеку підприємства в умовах цифрових трансформацій сучасної економіки – це ресурси підприємства, виражені у грошовій формі, які використані у процесі його діяльності для забезпечення належної та безперебійної функціональності зовнішньої та внутрішньої електронної системи спілкування, а також понесені для забезпечення захисту інтелектуальної й технологічної складової його діяльності.

Ключові слова: кібербезпека, цифрова безпека, економічна безпека, облік у цифровій економіці.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.060

Отримано 03.10.2023

UDC 657

COST ACCOUNTING TO ENSURE THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATIONS

Inna Melnychuk; Nataliia Muzhevych; Volodymyr Frytskyi

Western Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Summary. The study considered and analyzed the economic essence of the concept of «economic security» and its importance in the company's activities, the impact on the organization and maintenance of

accounting operations and the need for cyber protection of such operations, especially depending on the sectoral or innovative direction of the company's activity. The development of digital technologies and their application in the economy requires enterprises of all forms of ownership to take measures for digital data security, including the organization of accounting and tax accounting in the conditions of their digital transformations, and from state bodies during interaction with the subject of economic activity protection of information transmission channels at the appropriate level against cyber attacks. Any measures taken by the enterprise to protect data, record keeping in the conditions of the digital economy require it to bear the appropriate costs for ensuring the keeping of such records and protection of data transmitted by the enterprise, or accepted from state authorities, since at the current stage of development of digital technologies, server data stores on which state bodies store information about the activities of a significant number of subjects are regularly attacked by hacker attacks. As a rule, the costs of the enterprise are proportional to the measures related to the protection of the existing information component of the activity and the necessary complex of them, as well as the corresponding accounting operations when they are reflected in accounting or tax accounting. An analysis of scientific and specialized literature was carried out, where it was investigated that the approaches to the definition of the concept of economic security among scientists and scientists differ in their nature and approaches, which requires further study of the terminology and the creation of a single generalizing approach to the definition of the concept and the scope of its use as a whole. It was determined that the costs of the economic security of the enterprise in the conditions of digital transformations of the modern economy are the resources of the enterprise expressed in monetary form, which are used in the process of its activity to ensure the proper and uninterrupted functionality of the external and internal electronic communication system, as well as incurred to ensure the protection of intellectual and technological component of its activity.

Key words: cyber security, digital security, economic security, accounting in the digital economy.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.06.060

Received 03.10.2023

Постановка проблеми. Розвиток та удосконалення цифрових технологій призвів не тільки до полегшення отримання та передавання необхідної технологічної, виробничої чи фінансової інформації, а також створив і питання захисту такої інформації від зовнішнього втручання. У зв'язку з необхідністю оперативного реагування на зміну кон'юнктури ринку, отримання управлінської інформації чи передавання інформаційних даних як до державних органів, так і до приватних споживачів інформації, в умовах зовнішніх загроз викрадення інформації та коштів, проведених через кібератаки, забезпечення економічної безпеки підприємства є одним із пріоритетних факторів його належного функціонування у сучасному економічному світі. Проте належне функціонування економічної безпеки неможливе без відповідного фінансування витрат на її забезпечення, а тому вивчення питання обліку понесених витрат та порядку їх відображення у бухгалтерському обліку, у зв'язку із загальною цифровізацією інформаційних потоків та їх захистом, набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах розвитку цифрових технологій, використання різноманітних технічних пристроїв та програмного забезпечення, облік витрат на їх придбання та систематичного обслуговування, оновлення набувають на сьогодні нового значення, потребують дослідження а розвитку. Науковцями та практиками з питань економічної безпеки підприємства, а також фахівцями з бухгалтерського обліку присвячуються науковій праці та дослідження. Зокрема, питання економічної безпеки висвітлено у працях О. Барановського, О. Бойкевича, Т. Васильцева, В. Волошина, К. Горячевої, Л. Мартюшева, В. Мельника, І. Мойсеєнко, О. Марченко, О. Орлик, О. Поліщук, О. Скорук, Г. Соломіна, Т. Загорельської, В. Каркавчука. Організація облікових процесів на підприємстві при використанні цифрових технологій висвітлена у працях Ф. Бутинця, С. Голова, З. Задорожного, І. Давидовича, В. Дерія, А. Ковальчука, К. Олійника, А. Проценка, С. Стеценка, В. Піддубного, В. Корнєєва, О. Чеберяка та інші. Забезпечення технологічної, виробничої та фінансової стабільності діяльності підприємства викликає необхідність поєднання понять економічна безпека та облік витрат, оскільки питання організації бухгалтерського обліку та приведення його до

сучасних вимог в умовах швидкого розвитку цифрових технологій зумовлює подальші дослідження у цьому напрямку.

Мета статті – дослідження обліку витрат, понесених на придбання та утримання як віртуальних, так і реальних активів, порядок обліку таких витрат та їх відображення у бухгалтерському обліку, їх значення для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Постановка завдання. Досягнення поставленої мети пов'язане з необхідністю вивчення питання розвитку інформаційних технологій, захисту інформаційних потоків та їх взаємозв'язок із обліком витрат на економічну безпеку за умови цифрових трансформацій економічних процесів на підприємстві, що досягається через вивчення теоретичних та практичних основ понять економічної безпеки в умовах тотального використання цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Технічний прогрес розвитку електронних систем комунікації, розвиток різноманітних комп'ютерних програм та мобільних застосунків відповідно сприяють і пришвидшенню взаємодії між суб'єктами економічних відносин незалежно від того, чи це державний орган, фізична чи юридична особа, всі вони взаємодіють між собою. Сьогодення в умовах розвитку конкуренції вимагає від підприємств різної форми власності швидкого прийняття рішень щодо оперативності та своєчасності як отримання, так і подання інформації та звітності, незалежно від того, чи відноситься вона до податкової, фінансової чи внутрішньої в електронному форматі.

Поряд із цим посилення фіскального контролю за діяльністю підприємств, зокрема за обігом готівкових коштів, своєчасного відображення показників податкової звітності, реєстрації податкових накладних вимагає від підприємств упровадження в своїй діяльності спеціалізованих фіскальних та банківських програмних продуктів, новітніх підходів щодо здійснення бухгалтерсько-облікових операцій, а також придбання відповідного мережевого обладнання та спеціалізованих засобів передавання інформації.

Водночас економічна безпека інформації та діяльності підприємства пов'язана не тільки з безпосереднім захистом інформаційних даних, наявних на підприємстві, які зберігаються та існують в електронному вигляді, а й захистом інформації про технічні чи виробничі характеристики продукту, логістичні шляхи постачання та збуту, а також облікових операцій із контрагентами чи понесених витрат діяльності. Особливо це стосується підприємств, які виготовляють або обслуговують продукцію військово-промислового комплексу, космічної галузі, енергетики, банківського сектора, науково-конструкторських та інших стратегічних підприємств та підприємств, які використовують різноманітні ноу-хау [1].

Захист інформаційної складової діяльності підприємства є його економічною безпекою та вимагає уважного ставлення до встановлення програмного забезпечення й підбору персоналу, який має доступ до документів, що стосуються комерційної таємниці. Заходи із забезпечення кібербезпеки вимагають не тільки прискіпливої уваги з боку керівництва чи відповідної служби підприємства у частині контролю за цифровими інформаційними потоками, а й фінансування відповідних витрат на її організацію та забезпечення цифрової безпеки даних, у тому числі й ведення бухгалтерського та податкового обліку в умовах цифрової економіки.

Поняття економічної безпеки вивчається у дослідженнях багатьох вчених і, на нашу думку, їх можливо систематизувати залежно від впливу загроз на напрямок діяльності підприємства, (рис. 1) [4, 5].

Розглядаючи напрямки застосування поняття «економічна безпека підприємства», можна відзначити, що серед науковців немає єдиного комплексного підходу до визначення поняття та кола його використання як єдиного цілого.

На нашу думку, економічна безпека підприємства – це комплекс заходів економічного й технічного характеру, спрямованих на захист економічних інтересів

підприємства з метою запобіганню зовнішнього чи внутрішнього втручання у його господарську діяльність.

Комплекс заходів економічного чи технічного характеру, які будуть використанні підприємством для захисту своїх економічних інтересів, їх ефективність, завжди будуть тісно пов'язані з витратами підприємства на їх фінансування. Такі витрати мають бути пропорційними до необхідності захисту наявної інформаційної складової діяльності та необхідності проведення комплексу мір щодо їх захисту, а також відповідних облікових операцій при їх відображенні у бухгалтерському чи податковому обліку [2].

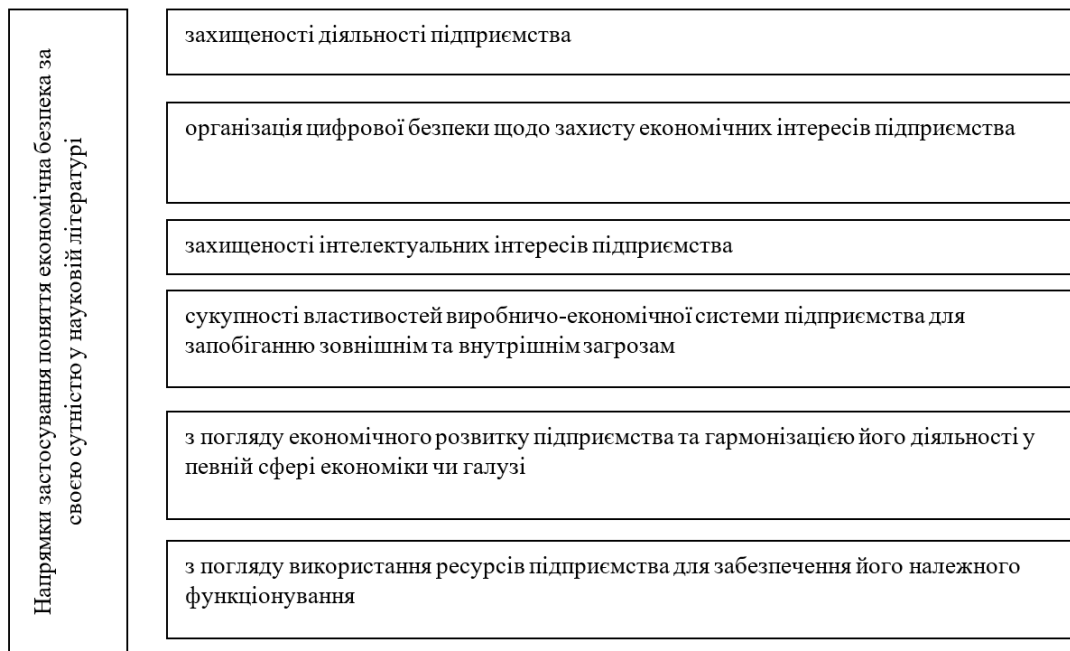

Рисунок 1. Напрямки застосування поняття «економічна безпека» у науковій літературі [3, 4]

Створення належного рівня економічної безпеки на підприємстві також захищає від рейдерських атак на право власності на майно всього підприємства. І хоча проведення реформ в Україні щодо розвитку цифрової економіки на даний час не забезпечили підвищення публічності та прозорості відносин власності, а також захисту їх прав. Проте подальший розвиток цифрових технологій та удосконалення системи кібезахисту сприяє відповідним правом суб'єкта на його власність [3].

Розвиток цифрових технологій та засобів передавання інформації спонукає й до підвищеної уваги цифрового захисту бухгалтерських та податкових даних від зовнішніх впливів через мережу Інтернет. Посилений контроль за діяльністю та звітуванням підприємств з боку державних органів, зокрема податкової служби, вимагає встановлення додаткового обладнання або програмного забезпечення для взаємодії з ними, а, отже, підсилює ризики й викрадення інформації щодо облікових операцій сторонніми особами унаслідок фішингових чи кібератак. Тому кібербезпека є одним із пріоритетних напрямків захисту інформації у цифровій економіці.

Організація та ведення обліку в цифровому виразі потребує захисту фінансових та податкових даних підприємства, а також і даних його контрагентів, оскільки в сьогоденній цифровій економіці в електронному форматі зберігаються й накладні, й угоди, й дані про проведені розрахунки тощо. Весь цей масив даних без належного кіберзахисту може стати доступним через мережу Інтернет іншим особам унаслідок неналежного захисту, а в

подальшому, особливо це важливо для промислових підприємств стратегічних галузей, бути використано конкуруючими фірмами в рамках промислового шпигунства.

Ведення обліку в цифровій економіці та захист облікових даних є важливою ланкою економічної безпеки, оскільки проникнення до баз даних підприємства через спеціалізовані бухгалтерські програми найбільш імовірні, так як вони постійно дотичні до мережі Інтернет, особливо при передаванні даних через wifi.

Придбання спеціалізованих програмних продуктів та обладнання для взаємодії з державними контролюючими органами покладає додатковий фінансовий тягар на підприємство і за рахунок обслуговування таких програмних ноу-хау та впровадження заходів із кібербезпеки.

Якщо розглядати реєстратори розрахункових операцій або спеціалізовані програми для обслуговування інформаційних потоків даних з обміну інформацією із податковою службою, це, на перший погляд, є незначними сумами та значною мірою не впливають на вартість кінцевого продукту. Проте за місяці чи роки суми витрат значно будуть більшими, тим паче їх обслуговування має постійну тенденцію до зростання вартості (рис. 2).

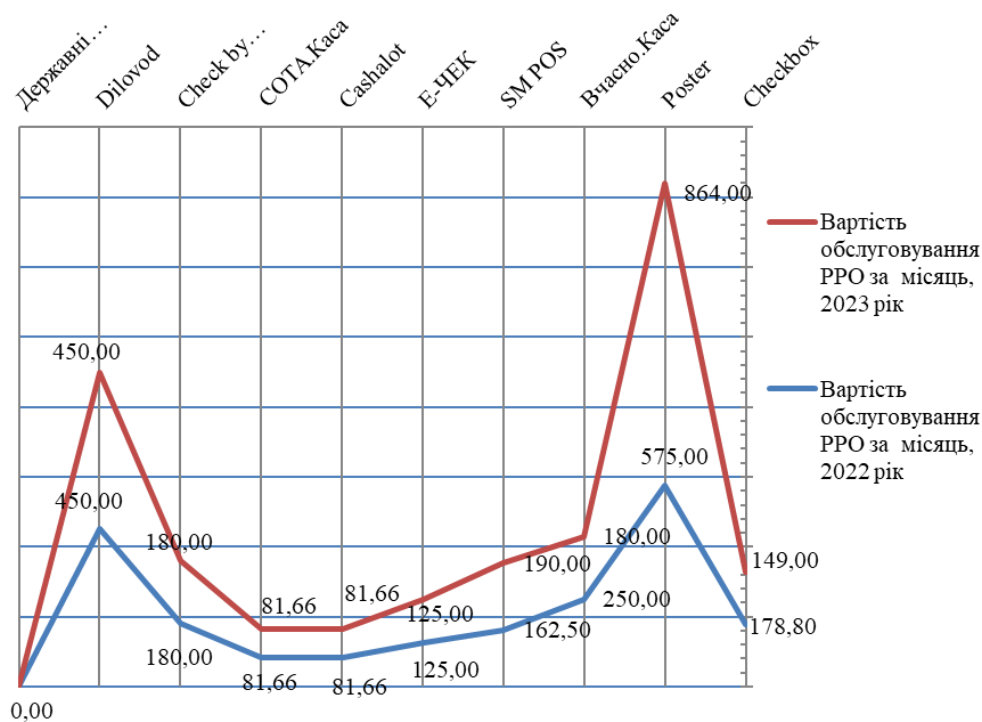

Рисунок 2. Вартість обслуговування програм РРО за одну точку у місяць, грн.

Джерело: складено авторами самостійно на підставі [7, 8].

Придбання спеціалізованих бухгалтерських програм та їх обслуговування вже мають суттєвіший вплив на собівартість продукції, оскільки їх встановлення, обслуговування та ліцензії на використання може сягати тисяч гривень.

У будь-якому разі, придбання програмного забезпечення, технічних пристроїв, їх обслуговування та забезпечення кібербезпеки даних в умовах цифрової економіки є витратами підприємства, які у подальшому відобразяться у відповідних бухгалтерських проведеннях, бухгалтерській та податковій звітності, а також мають вплив на собівартість продукції.

Цифровізація економічних процесів та діяльності підприємства має і свій вплив на порядок та регламентацію ведення обліку у цифровій економіці. У проведених дослідженнях науковці розглядають витрати за різними напрямками витрачання ресурсів, зокрема виробничі, адміністративні, збутові тощо, а також групами та елементами калькуляції. Досліджують витрати за різними підходами та різними точками зору за напрямками, значенням для підприємства та методиками обліку: управлінською, бухгалтерською, податковою, виробничою, економічною, з погляду маркетингу, менеджменту або права [4].

Поряд із цим, на нашу думку, витрати доцільно також характеризувати й за необхідністю їх забезпечення для економічної та технологічної безпеки підприємства, оскільки без витрат на організацію заходів із забезпечення належного функціонування системи економічної безпеки сучасного підприємства не може існувати, через збільшення кібератак та проникнення на сервери чи окремі комп'ютери хакерських угруповань для викрадення цифрової фінансової, технологічної, інтелектуальної чи виробничої інформації або доступу до грошових коштів, які зберігаються на банківських рахунках.

Проте такі витрати, як і будь-які інші, потребують уваги з боку бухгалтерії та мають відобразитись у регістрах бухгалтерського обліку на загальних підставах як витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності підприємства, і, на нашу думку, мають відноситися виключно до адміністративних витрат, незалежно від місця чи підрозділу підприємства їх витрачання.

На нашу думку, витрати на економічну безпеку підприємства в умовах цифрових трансформацій сучасної економіки – це ресурси підприємства, виражені у грошовій формі, які використані у процесі його діяльності для забезпечення належної та безперебійної функціональності зовнішньої та внутрішньої електронної системи спілкування, а також понесені для забезпечення захисту інтелектуальної та технологічної складової його діяльності.

Висновки. Зміст поняття «економічна безпека» пов'язане не тільки із фізичним захистом інтелектуальних, технологічних чи фінансових даних, а й забезпеченням кібербезпеки бухгалтерських даних і точок доступу до них, оскільки сьогодення вимагає від підприємства взаємодіяти із державними органами через мережу Інтернет, а відповідно це несе загрози для підприємства, проникнення у його діяльність через спеціалізовані програмні продукти та спеціалізоване технічне обладнання для проведення готівкових розрахунків. Організація та ведення обліку у цифровому виразі потребує захисту фінансових та податкових даних підприємства, а також і даних його контрагентів, оскільки в сьогоденній цифровій економіці в електронному форматі зберігаються й накладні, й угоди, й дані про проведені розрахунки тощо. Весь цей масив даних без належного кіберзахисту може стати доступним через мережу Інтернет іншим особам у наслідок неналежного захисту, а в подальшому, особливо це важливо для промислових підприємств стратегічних галузей бути використано конкуруючими фірмами в рамках промислового шпигунства.

Conclusions. The content of the concept of economic security is related not only to the physical protection of intellectual, technological or financial data, but also to the provision of cyber security of accounting data and access points to them, since today requires the enterprise to interact with state bodies via the Internet, and accordingly, this poses threats to enterprise penetration into its activities through specialized software products and specialized technical equipment for carrying out cash settlements. The organization and maintenance of records in a digital expression requires the protection of the company's financial and tax data, as well as the data of its counterparties, since in today's digital economy invoices, agreements, and data on calculations, etc., are stored in electronic format. All this array of data without proper cyber protection can become available through the Internet to other persons as a result of inadequate

protection, and in the future, it is especially important for industrial enterprises in strategic industries to be used by competing firms as part of industrial espionage.

Список використаних джерел

1. Дергачова В., Колешня Я. Вплив сучасних інформаційних технологій на економічну безпеку підприємства. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. № 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_68 (дата звернення: 15.10.2023).
2. Дерій В., Мельничук І. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит у системі управління витратами на економічну безпеку. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. № 1. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/847> (дата звернення: 16.10.2023). DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.01.197>
3. Мокій А. І., Дацко О. І. Економічна безпека підприємницької діяльності в Україні: виклики і загрози. Часопис економічних реформ. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2017_1_6 (дата звернення: 19.10.2023).
4. Родіна О. В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». Економіка і суспільство. 2017. № 9. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/203.pdf (дата звернення: 15.10.2023).
5. Сосновська І. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. Ефективна економіка. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303> (дата звернення: 19.10.2023).
6. Скорук О. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 44 с.
7. Програмні РРО для бізнесу: де можна завантажити та скільки коштує. Факти. Економіка: веб-сайт. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20220111-programni-rrro-dlya-biznesu-de-mozhna-zavantazhyty-ta-skilky-koshtuye/> (дата звернення: 21.10.2023).
8. Парньовий В. Навіщо і кому потрібен ПРРО: огляд сервісів для ФОП. URL: <https://simeinyi-budzheta/personaltaxes/navischo-i-komu-potriben-rrro-oglyad-servisiv-fop/> (дата звернення: 18.10.2023).

References

1. Derhachova V., Koleshnya Ja. (2017). Vplyv suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy na ekonomichnu bezpeku pidpryyemstva [The impact of modern information technologies on the economic security of the enterprise]. Ekonomichnyy visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrayiny "Kyivivs'kyu politekhnichnyy instytut" No. 14. P. 431–437. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_68 Vplyv suchasnykh informatsiynykh tekhnolohiy na ekonomichnu bezpeku pidpryyemstva URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_68 (accessed: 15 October 2023).
2. Derij V., Melnychuk I. (2019). Bukhgalters'kyu oblik, analiz i audyt u systemi upravlinnya vytratamy na ekonomichnu bezpeku [Accounting, Analysis and Audit in the System of Management of Costs for Economic Security]. Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. No. 1. P. 197–208. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/847> (accessed: 16 October 2023). DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.01.197>
3. Mokij A. I., Dacko O. I. (2017). Ekonomichna bezpeka pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v Ukrayini: vyklyky i zahrozy [Economic security of entrepreneurial activity in Ukraine: challenges and threats]. Chasopys ekonomichnykh reform. No. 1. P. 17–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2017_1_6 (accessed: 19 October 2023).
4. Rodina O. V. (2017). Suchasni pidkhody do vyznachennya sutnosti katehoriyi "vytraty" [Modern approaches to determining the essence of the category "costs"]. Ekonomika i suspil'stvo. No. 9. P. 1181–1185. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/203.pdf (accessed: 15 October 2023).
5. Sosnovs'ka I. (2015). Ponyattya ta znachennya ekonomichnoyi bezpeky vyrobnycho-hospodars'koyi diyal'nosti pidpryyemstv [Notion and Significance of Economic Security of Production and Economic Activity of Enterprises]. Elektronnyy zhurnal "Efektyvna ekonomika". No. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303> (accessed: 19 October 2023).
6. Skoruk O. (2021). Oblikovo-analitychne zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Accounting and analytical support of economic security of the enterprise]: konspekt lekcij. Lucyk: Volyns'kyj nacional'nyj universytet imeni Lesi Ukrayinky.
7. Programni RRO dlja biznesu: de mozhna zavantazhyty ta skilky koshtuje. Fakty. Ekonomika: veb-sajt. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20220111-programni-rrro-dlya-biznesu-de-mozhna-zavantazhyty-ta-skilky-koshtuye/> (accessed: 21 October 2023).
8. Parnjovij V. Navishho i komu potriben PRRO: oghljad servisiv dlja FOP. URL: <https://simeinyi-budzheta/personaltaxes/navischo-i-komu-potriben-rrro-oglyad-servisiv-fop/> (accessed: 18 October 2023).